

Daar hebben de schrijvers zeker over nagedacht, Jeroen. Wij vragen steeds: toen tijd en ruimte nog niet bestonden, wat bestond er dan wel? Zij antwoorden dat die vraag niet van toepassing, niet relevant is.

Dit leid ik af uit het voorbeeld, dat zij geven betreffende de ruimte. De zuidpool, zeggen zij, is het zuidelijkste *punt* van de aardbol. Naar boven toe verandert die punt in cirkels, breedtegraden, die naar de evenaar toe steeds breder worden. Ruimer dus. De vraag: wat ligt er ten zuiden van de zuidelijkste punt van de aarde is irrelevant, aangezien dat punt in niets verschilt van de andere punten op de omtrek van de aardbol.

Overtuigt dit jou? Zij veranderen van perspectief: het punt, dat eerst het zuidelijkste punt van de aarde was, wordt ineens een normaal punt, als alle andere.

Is dit een redeneertruc, die het probleem omzeilt, of klopt het?

Ik denk dat het klopt binnen het referentiekader van de aardbol zelf. Maar ook binnen een ruimer kader, het zonnestelsel, of het sterrenstelsel waarvan wij deel uitmaken? Ik kan de zin niet bedenken van de vraag wat er ligt ten zuiden van de zuidelijkste punt van de aarde. Maar die zin voorgoed uitsluiten kan ik ook niet.

Wat de tijd betreft geven zij niet zo'n voorbeeld. Maar op pagina 127 - 128 schrijven zij dat *ruimte nooit leeg* is. Ze bezit een toestand van minimale energie, 'vacuüm' geheten, en "die toestand is onderhevig aan fluctuaties: deeltjes en velden die even opflikkeren en weer verdwijnen." En daar heb je het: een toestand met fluctuaties. Is dat geen contradictie? En keren niet de bekende vragen terug: wanneer begon die toestand, enzovoort.

De kracht van de natuurwetenschap is de eis dat theorie altijd getoetst moet worden aan de *waarneming*. Theorie is altijd hypothese, totdat ze bevestigd, of ontkend wordt door de werkelijkheid.

Maar niet elke theorie is relevant, elke vraag ook niet. Hoe komt het dan dat ik een vraag, die niet relevant is, toch stel? Wat gaat hier mis?

Ik ga op mijn eigen akkertje voort. En kom op de kwestie van de verbeelding. Zij speelt zich af in de hersenen, met behulp van de neuronen, en is tegelijk niet gebonden aan de fysische wetten van ruimte en tijd.

Maar *is* dit zo, of *lijkt* dit zo?

Wat is er met de verbeelding aan de hand, dat zij in staat is om het perspectief te kiezen van een mens die zich buiten de tijdruimte bevindt, erover kan nadenken en zich de vraag kan stellen wat de toestand was vóórdát er tijdruimte was? Terwijl hij zichzelf *in* die toestand bevindt?

Wat is er met de verbeelding aan de hand als de wiskunde - de natuurkundige

theorieën waar wij ons hier mee bezighouden, zijn pure wiskunde - entiteiten bevat als het getal nul en het begrip oneindigheid? Entiteiten die in de *werkelijkheid* nooit waargenomen worden?

De verbeelding houdt geen maat, en botst met de werkelijkheid.

Natuurkundigen, dit lees ik in *Het grote Ontwerp*, stuiten voortdurend op het probleem van de oneindigheid, die door hun wiskunde wordt geproduceerd, maar steeds in strijd blijken met de werkelijkheid. Er is geen kracht in de natuur, die oneindig is. En helemaal nul, helemaal niets, bestaat ook niet. Elke kracht gaat vergezeld van een tegenkracht. En als de tegenkracht ontbreekt, dan dooft de kracht, vroeg of laat. De balans, daar draait het om. Correctie: volkomen balans is dodelijk saai, en onvruchtbaar. De allerkleinste minimale onbalans werd het begin van ons heelal en ons leven.

Maar mijn treiterige, eigengereide verbeelding vraagt dan: waar kwam die minimale onbalans vandaan? Irrelevant? O? Waarom?

Jeroen, als jij spreekt over ecosystemen, dan heb je het ook steeds over balans.

Rewilding is je motto, laat de natuur zelf - met hier en daar een kleine impuls van de mens - een nieuwe balans vinden.

De natuur, gul en wreed tegelijk, houdt van maat houden. Van evenwicht, waarin leven gedijt. Ik moet denken aan Claus' *Phaedra*, waarin ook Fred meespeelde. Het verhaal ging dat Hippolytus op zijn paard langs het strand reed. Een stier stuwde een vloedgolf vanuit de zee. Het paard steigerde en Hippolytus kwam dodelijk ten val. Driften en emoties, mateloos, zijn dodelijk.

Verbeelding, mateloos, ook.

De verbeelding aan de macht?

Eventjes dan. Maar niet te lang.

De lezer die wil reageren: ⇒ werkplaats@vrijdagtheater.nl